

СИСТЕМНО ВАЖЛИВИ БАНКИ: ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ

Проаналізовано рекомендації Базельського комітету з питань банківського нагляду щодо ідентифікації глобальних та національних системно важливих банків, узагальнено особливості методологій ідентифікації національних системно важливих банків окремих країн світу, обґрунтовано основні засади розроблення методології ідентифікації національних системно важливих банків в Україні.

Ключові слова: *глобальний системно важливий банк, національний системно важливий банк, методологія ідентифікації системно важливих банків, індикатори системної важливості банку, основні засади методології визначення системно важливих банків в Україні.*

Постановка проблеми. Остання криза переконливо засвідчила визначальну роль системних фінансових установ у можливості провокування кризових явищ як в масштабах окремої країни, так і світу в цілому.

Загалом проблема системно важливих фінансових установ набула особливої актуальності під час кризи 2008–2009 рр., коли банкрутство «Lehman Brothers» порушило стабільність глобальної фінансової системи. Однією з причин такої ситуації було недооцінювання регуляторами у докризовий період проблеми «to big to fail» (далі – ТВТФ), що в перекладі з англ. означає «занадто велика (важлива) фінансова установа аби збанкрутувати. Дана проблема зумовлена ризиком недобросовісної поведінки системно важливих фінансових інститутів (moral hazard risk), які брали на себе необґрунтовано високий рівень ризиків, покладаючись на опосередковану/пряму підтримку держави, не володіючи при цьому адекватною системою ризик-менеджменту [1].

З огляду на це відтепер діяльність системно важливих фінансових установ, зокрема банків, є об'єктом посиленого регулювання та нагляду. Зокрема, очікується, що на національному рівні регулятори визначать перелік та адекватні заходи щодо банків, які є системно важливими з точки зору національної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні проблема забезпечення належного функціонування системно важливих установ на даному етапі розвитку фінансової системи є одним з фокусів діяльності міжнародних організацій та національних органів регулювання та нагляду. З огляду на

те, що Базельським комітетом з питань банківського регулювання та нагляду (далі – БКБН) розроблено методологію ідентифікації глобальних системно важливих банків [3], а також вироблено рекомендації щодо основних засад методології ідентифікації національних системно важливих банків [4], на сьогодні на особливу увагу заслуговує питання щодо необхідності розроблення останньої національними регуляторами.

Попри актуальність зазначеної проблеми у працях більшості вітчизняних науковців, ця проблема розглядається переважно в контексті дослідження особливостей Базеля III, натомість питання щодо особливостей розроблення методології ідентифікації національних системно важливих банків залишається поза увагою.

Це об'єктивно зумовлює необхідність проведення досліджень щодо особливостей ідентифікації системно важливих банків.

Постановка завдання. З огляду на викладене вище метою статі є узагальнення теоретичних і практичних засад ідентифікації системно важливих банків, а також обґрунтування пропозицій щодо розроблення методології визначення системно важливих банків в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед, слід зауважити, що в основу методологій ідентифікації системно важливих банків покладена концепція щодо визнання банку у якості системно важливого насамперед з точки зору можливих наслідків його банкрутства для фінансової системи та економіки в цілому. Отже, провідною є концепція визначення ймовірних збитків у випадку дефолту банку, аніж концепція вірогідності настання дефолту як такого.

Глобальний системно важливий банк (global systemically important bank, далі – G-SIB's) у широкому розумінні – це банк, які відповідно до методології БКБН ідентифіковані як «глобальні системно важливі банки» [3]. На відміну від G-SIB's, поняття національний системно важливий банк (domestic systemically important bank, далі – D-SIB's) застосовується щодо банків, виникнення проблем у діяльності яких може мати суттєвий вплив на фінансову систему країни та її економіку.

Важливим є те, що відповідно до рекомендацій БКБН основою оцінки впливу ймовірного банкрутства D-SIB's має бути національна економіка. Адже багато банків, які не є важливими на наднаціональному рівні, можуть мати значний вплив на національну економіку та її фінансову систему [4].

Відповідно до методології ідентифікації G-SIB's для виявлення таких банків застосовується індикаторний метод (indicator-based measurement approach), тобто використовуються декілька індикаторів, які характеризують різні аспекти діяльності банку та які, на думку фахівців БКБН, можуть спричинити нестабільність фінансової системи. Зокрема, індикаторами системної

важливості, за визначенням БКБН, є: «розмір», «взаємозв'язок», «взаємозамінність», «між юрисдикційна діяльність», «складність».

Вагове значення кожного індикатору становить 20%, при цьому всі індикатори, за виключенням індикатору «розмір» (який розраховується за показником «обсяг активів»), обчислюються за декількома показниками, значення яких також є однаковим в межах кожного індикатору.

Однією з проблем, яка виникає при ранжуванні банків за обсягом активів є те, що країни використовують різні стандарти бухгалтерського обліку. Більшість банків застосовують Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS). Тим не менш, банки США застосовують Загальноприйняті принципи бухгалтерського обліку (U.S. GAAP). Зокрема, деривативи оцінюються за валовою вартістю відповідно до МСФЗ, однак за чистою вартістю згідно з U.S. GAAP. Тому, на відміну від Європейського підходу (Europe-based International Accounting Standards Board (IASB)), американський підхід (Financial Accounting Standards Board (FASB)) дозволяє зменшити обсяги «зарахування» на баланс (рис.).

Таким чином, відмінності у підходах до бухгалтерського обліку призводять до суттєвих розбіжностей між обсягами активами, визначеними відповідно до МСФЗ та обсягами активами, визначеними згідно з U.S. GAAP, зокрема з точки установ, які беруть активну участь на ринку похідних інструментів [5].

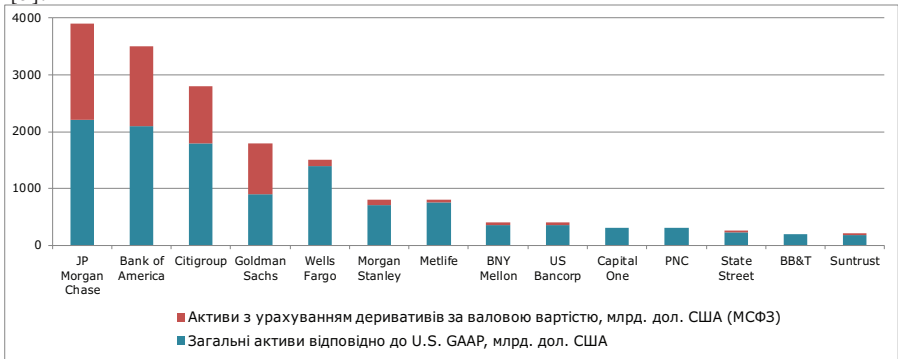

Рис. Вплив різних стандартів бухгалтерського обліку (МСФЗ та U.S. GAAP) на визначення обсягу активів банку (2012 р.)

З метою ранжирування банків за рівнем їх системної важливості всі G-SIB's розподіляються на п'ять груп, кожна з яких має певне порогове значення (A-D) та відповідні вимоги до забезпечення вищої здатності поглинання збитків (high loss absorbency requirement) (табл. 1).

Таблиця 1

Мінімальні вимоги до вищої здатності поглинання збитків G-SIB's

Група	Порогові значення	Вищі вимоги до поглинання збитків (Базовий капітал 1-го рівня як % від активів зважених на ризик)
5	D-E	3,5%
4	C-D	2,5%
3	B-C	2,0%
2	A-B	1,5%
1	точка відсікання -A	1,0%

* Якщо значення базового капіталу першого рівня приймає порогове значення, банк належатиме до вищої групи (наприклад, якщо розмір капіталу першого рівня становить 2%, то банк належатиме до 4-ї групи, а не до 3-ї).

Джерело: [3]

Відповідно до зазначеного вище підходу до групування банків станом на листопад 2013 р. був здійснений розподіл G-SIB's за групами (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл G-SIB's станом на листопад 2013 за групами відповідно до вимоги щодо вищої здатності поглинання ними збитків

Група	G-SIBs в алфавітному порядку в межах кожної групи
5 (3,5%)	(Порожня група)
4 (2,5%)	HSBC, JP Morgan Chase
3 (2,0%)	Barclays, BNP Paribas, Citigroup, Deutsche Bank
2 (1,5%)	Bank of America, Credit Suisse, Goldman Sachs, Group Crédit Agricole, Mitsubishi UFJ FG, Morgan Stanley, Royal Bank of Scotland, UBS
1 (1,0%)	Bank of China, Bank of New York Mellon, BBVA, Groupe BPCE, Industrial and Commercial Bank of China Limited, ING Bank, Mizuho FG, Nordea, Santander, Société Générale, Standard Chartered, State Street, Sumitomo Mitsui FG, Unicredit Group, Wells Fargo

Джерело: [6]

Слід зазначити, що порогові значення груп G-SIB's, визначені таким чином, що п'ята група на даний час є порожньою. Проте в разі віднесення деяких G-SIB's до цієї групи, має бути додана наступна (шоста) група, яка також має бути порожньою. При цьому мінімальна вимога щодо вищої здатності поглинати збитки для кожної наступної групи, починаючи з п'ятої, збільшуватиметься на 1%.

Отже, якщо п'ята група не буде порожньою, то для шостої групи мінімальна вимога становитиме 4,5% (3,5%+1%).

У разі переходу банку до вищої групи, він зобов'язаний протягом 12 місяців забезпечити виконання вимоги відповідної групи щодо вищої здатності поглинання збитків [3].

Слід зазначити, що відповідно до рекомендацій БКБН в основу розроблення методології для ідентифікації D-SIB's мають бути закладені, зокрема такі основні засади:

- національна економіка повинна бути основою оцінювання впливу можливого банкрутства D-SIB's;
- системна важливість банку має оцінюватись з огляду на його розмір, взаємозв'язок, взаємозамінність та складність. При цьому допускається передбачення додаткових індикаторів та показників, за якими визначається рівень системної важливості банку;
- оцінка системної важливості банку має здійснюватись на регулярній основі;
- загальні засади методології ідентифікації D-SIB's певної країни мають оприлюднюватись національним регулятором.

На сьогодні відповідно до рекомендацій БКБН в окремих зарубіжних країнах (Австралія, Канаді, Чехія, Індія, Росія) вже розроблено методології (або їх проекти) ідентифікації та регулювання D-SIB's [7–12].

За результатами дослідження цих методологій доводиться констатувати, що в їх основу покладено рекомендації БКБН щодо ідентифікації G-SIB's та/або D-SIB's. Разом з цим, у «національних» методологіях містяться додаткові (визначені національними органами регулювання та нагляду) індикатори та/або показники.

Крім того, виявлено, що важливим при ідентифікації D-SIB's є визначення, т.зв. «точки відсікання». Слід зауважити, що така «точка відсікання» може бути визначена «до формування вибірки». Наприклад у Індії, до вибірки D-SIB's включаються банки, значення показника співвідношення активів яких до ВВП становить понад 2%. Тоді як, наприклад, у Росії спочатку розраховується узагальнюючий результат за усіма банками, а до вибірки D-SIB's включають лише ті банки, значення узагальнюючого показника яких становить понад законодавчо встановлений рівень (0,17).

Важливою складовою методології ідентифікації системно важливих банків є розділ, присвячений забезпеченню вищих вимог щодо здатності банків поглинати збитки. На сьогодні БКБН виходить з того, що вищі вимоги до здатності поглинати збитки системно важливими банками як національного, так і наднаціонального рівня, мають повністю забезпечуватись базовим капіталом 1-го рівня (Common Equity Tier 1, CET1).

На сьогодні окремі країни навіть вже оприлюднили значення показника надбавки до капіталу для D-SIB's (табл. 3).

При цьому надбавка до капіталу може включатись до складу базового капіталу 1-го рівня (Китай, Сінгапур) або буферу консервації капіталу (Канада).

Значення показника надбавок до капіталу для D-SIB's в окремих країнах світу

№	Країна	Надбавки до капіталу
1.	Австрія	3%
2.	Сінгапур	2%
3.	Швеція	5%
4.	Великобританія	3%
5.	США	1%-3%
6.	Китай	1%

Джерело: складено за матеріалами [13, 14]

Слід зауважити, що у Базелі III стосовно системно важливих фінансових установ, зокрема банків, міститься застереження, що БКБН спільно з Радою фінансової стабільності будуть розвивати інтегрований підхід, який передбачатиме, комбінації надбавок до капіталу, умовного капіталу (contingent capital) та «конвертованого» капіталу (bail-in-debt).

Однак, ми вважаємо, що запровадження можливості застосовувати умовний та конвертований капітал для забезпечення вищої здатності щодо поглинання збитків, навряд чи є доцільним, з огляду на одну з цілей, яку, зокрема, має на меті Базель III – підвищити якість капіталу банків.

Висновки. З огляду на викладене вище можна зробити такі висновки щодо основних засад розроблення методології ідентифікації національних системно важливих банків в Україні.

По-перше, ключовим принципом розроблення методології визначення D-SIB's в Україні повинна бути концепція визначення можливих наслідків його банкрутства такого банку, а не ризик банкрутства як такий.

По-друге, з огляду на рекомендації БКБН та існуючу практику визначення національних системно важливих банків, методологія для ідентифікації D-SIB's в Україні має складатись з двох розділів: ідентифікація D-SIB's та підходи до регулювання та нагляду за D-SIB's.

По-третє, за результатами узагальнення світового досвіду, індикаторами визначення D-SIB's в Україні повинні бути: складність, взаємозв'язок, взаємозамінність, складність та обсяг депозитів фізичних осіб. При розробленні показників, за якими мають розраховуватись зазначені вище індикатору доцільно враховувати існуючу світову практику та реалії України.

По-четверте, важливим є застосування інших (відмінних) підходів до регулювання та нагляду за D-SIB's. При цьому згідно з рекомендаціями БКБН забезпечення вищої здатності до поглинання збитків D-SIB's має здійснюватись виключно за рахунок базового капіталу 1-го рівня (CET1).

Подальші дослідження щодо ідентифікації та регулювання D-SIB's в Україні можуть здійснюватись у напрямку визначення особливостей формування вибірки таких банків та запровадження практики застосування конкретних заходів щодо їх регулювання та нагляду за ними.

Список використаних джерел

1. Системно значимые финансовые институты. – Режим доступа: www.cbr.ru/ireception/terms_dfs_3.pdf.
2. Reforming financial regulation to address the too-big-to-fail problem. – Режим доступа: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1645921.
3. Global systemically important banks: update assessment methodology and the higher loss absorbency requirement (July 2013)». – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/bcbs255.pdf>.
4. A framework for dealing with domestic systemically important banks. – Режим доступа: <http://www.bis.org/publ/bcbs233.htm>.
5. International Swaps and Derivatives Association (2012) “Netting and Offsetting: Reporting Derivatives Under U.S. GAAP and Under IFRS,” May 2012.
6. 2013 update of group of global systemically important banks (G-SIBs) – Режим доступа: http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_131111.pdf.
7. Указание Банка России «Об определении перечня системно значимых кредитных организаций» от 16.01.2014 N 3174-V.
8. Bramer P., Gischer H. Domestic Systemically Important Banks: An Indicator-Based Measurement Approach for the Australian Banking System // Working Paper Series. – 2012. – No 3.
9. Domestic Systemic Importance and Capital Targets – DTIs – Режим доступа: http://newsite.osfi-bsif.gc.ca/Eng/fi-fi/rg-ro/gdn-ort/adv-rv/Pages/DSIB_adv.aspx.
10. Framework for Dealing with Domestic Systemically Important Banks (D-SIBs) – Режим доступа: Draft for Comments – http://rbi.org.in/scripts/bs_viewcontent.aspx?Id=2766 офіційному сайту Резервного банку Індії – Режим доступа: http://rbi.org.in/scripts/bs_viewcontent.aspx?Id=2766.
11. Notice related to designation of Desjardins Group as a domestic systemically important financial institution. (19.06.2013) – Режим доступа: http://www.lautorite.qc.ca/files/pdf/reglementation/assurances-inst-depot/avis-ifis-d-cq-desjardins_a.pdf.
12. Skorepa M., Seidler J. An additional requirement based on the domestic systemic importance of a bank/Czech National Bank/Financial Stability Report 2012/2013. – P. 96–102.
13. Clarity emerging on D-SIB's // Cimb–2013, September. – Режим доступа: https://brokingrfs.cimb.com/U0Au_GJTG_2j2Qo7xuZaK4L1Zn7cUMpn6QFgA1hecUewO0fuNDZc681-Xf6GA7ASBOysdeOvwE81.pdf.
14. Evolving banking regulation ASPAC Edition. – January 2013. – Режим доступа: www.kpmg.com.

Ніконова М.В.

Системно значимые банки: подходы к определению

Проанализировано рекомендації Базельського комітета по вопросам банківського надзора в отношении ідентифікації глобальних і національних системно значимих банків, обобщены особенности ідентифікації національних системно значимих банків в некоторых странах мира, обоснованы основные принципы разработки методологии ідентифікації національних системно значимих банків в Україні.

Ключевые слова: *глобальный системно значимый банк, национальный системно значимый банк, методология ідентифікації системно значимых банків,*

индикаторы системной значимости банку, основные принципы методологии определения системно значимых банков в Украине.

Nikonova M. V.

Systemically important banks: approaches to identifying

The recommendations of Basel Committee of Banking Supervision of identifying global and domestic systemically important bank are analyzed. The features of identifying systemically important bank in some countries are generalized. The main principles of work out identifying domestic systemically important bank methodology in Ukraine are grounded.

Key words: *global systemically important bank, domestic systemically important bank, methodology of identifying domestic systemically important bank, systemically important bank indicators, main principles of identifying domestic systemically important bank methodology in Ukraine.*

Ніконова Марина Вячеславівна – кандидат економічних наук, заступник начальника відділу досліджень фінансово-банківської системи Центру наукових досліджень Національного банку України.

УДК 336.71

О. К. Малютін

ПОДАТОК НА БАНКІВСЬКІ ДЕПОЗИТИ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Вивчено світовий досвід оподаткування банківських вкладів. Проаналізовано депозитний ринок в Україні та досліджено тенденції його розвитку на перспективу при запровадженні прогресивного податку.

Ключові слова: *податок, депозит, банківська система, інфляція, процентна ставка.*

Постановка проблеми. Сьогодні банківські вклади залишаються одним з найбільш важливих та головних інструментів зберігання коштів українців. Станом на кінець 2013 року в банках України знаходиться 653,4 млрд грн [1, 21]. Протягом останніх років даний показник має тенденцію до росту. При цьому змінюється структура депозитів: зменшується обсяг доларових депозитів при одночасному збільшенні гривневих вкладів.

Перевагами депозитних вкладів прийнято вважати простоту їх відкриття, прогнозовану в майбутньому прибутковість, а також державне

© О. К. Малютін, 2014